

HỒNG LÂU MỘNG

TRONG LỊCH SỬ TIỂU THUYẾT TRUNG QUỐC

NGUYỄN HOÀNG LONG*

*Hồng lâu mộng có vị trí đặc biệt trong lịch sử tiểu thuyết Trung Quốc. Tác phẩm khai thác đề tài trực tiếp trong hiện thực cuộc sống, phá vỡ lối kết cấu đơn tuyến của tiểu thuyết truyền thống, đạt được nhiều thành công trong nghệ thuật xây dựng nhân vật và phản ánh hiện thực xã hội. So sánh với tiểu thuyết Trung Quốc trước đó về các phương diện đề tài, kết cấu, nghệ thuật xây dựng nhân vật, ý nghĩa thẩm mỹ và ý nghĩa xã hội, có thể nói **Hồng lâu mộng** là chiếc cầu nối giữa tiểu thuyết cổ điển và tiểu thuyết hiện đại trong tiến trình lịch sử của tiểu thuyết Trung Quốc.*

Thành tựu của tiểu thuyết Trung Quốc các đời Minh, Thanh đã đưa tiểu thuyết chương hồi Trung Quốc đạt đến trình độ “cổ điển”. Xét ở bình diện khái quát, mỗi bộ tiểu thuyết tiêu biểu, từ *Tam quốc chí* đến *Hồng lâu mộng*, đều đạt mức “tự mình là một đỉnh cao” và có vị trí quan trọng trong lịch sử phát triển của tiểu thuyết Trung Quốc nói riêng, trong lịch sử văn học Trung Quốc nói chung. Nếu so sánh thành tựu giữa các tiểu thuyết đỉnh cao với nhau sẽ rơi vào khập khiễng và thiếu cơ sở. Tuy nhiên, về lý luận và thực tiễn, việc đặt từng tác phẩm trong bối cảnh văn hóa - lịch sử cụ thể của thời đại và trong tiến trình lịch sử của sự phát triển thể loại để tìm ra những đóng góp, cách tân là việc làm khoa học và cần thiết.

Trong tiến trình lịch sử của tiểu thuyết cổ điển Trung Quốc, tiểu thuyết *Hồng lâu mộng* (1) chiếm vị trí khá đặc biệt. Về lịch sử, *Hồng lâu mộng* xuất hiện vào đời Thanh khi thể loại tiểu thuyết chương hồi Trung Quốc đã có những thành tựu rực rỡ. Có thể nói Tào Tuyết Cần khi sáng tác *Hồng lâu mộng* văn học Trung Quốc đã có những sáng tác đỉnh cao từ tiểu thuyết chí quái, thần ma đến tiểu thuyết lịch sử và cả tiểu thuyết nghiêng về khía cạnh thế tục, đời tư. Trong sáng tác của mình, Tào Tuyết Cần trực tiếp hay gián tiếp cũng bày tỏ quan điểm kế thừa có phê phán những thành tựu và hạn chế của người đi trước, tiêu biểu là về quan niệm sáng tác, cách xây dựng nhân vật... Đến lượt mình, Tào Tuyết Cần đã sáng tạo nên một đỉnh cao mới trong lịch sử phát triển của tiểu thuyết Trung Quốc, làm chiếc cầu nối quan trọng giữa tiểu

---

* Thạc sĩ, Trường Đại học Sư phạm TP.HCM.

thuyết cổ điển với tiểu thuyết hiện đại. *Hồng lâu mộng* của Tào Tuyết Cần không chỉ dừng lại trước ngưỡng cửa của ngôi nhà hiện thực chủ nghĩa như có nhà nghiên cứu nhận định về *Truyện Kiều* của thi hào Nguyễn Du. Lỗ Tấn coi *Hồng lâu mộng* là tác phẩm “hiện thực không tô vẽ” (2). Viện sĩ N. Konrat coi “tiểu thuyết *Hồng lâu mộng* là một tác phẩm hiện thực chủ nghĩa tiêu biểu. Đó là một bức tranh vĩ đại về quy mô cũng như về ý nghĩa của cuộc sống xã hội Trung Quốc thế kỷ 18” (3).

Sáng tạo nghệ thuật dù theo phương pháp nào cũng không thể tách rời với cảm hứng thời đại, với những gợi ý của thực tại, nhưng nếu như hầu hết tiểu thuyết Minh - Thanh lấy đề tài và cốt truyện từ truyện chí quái, truyền kỳ (*Tây du ký*, *Liêu trai chí dị*), từ thoại bản (*Tam quốc*, *Thủy hử...*), vừa từ thoại bản vừa từ tiểu thuyết khác (*Kim Bình Mai*) hoặc phải đẩy lùi lại về thời gian và bối cảnh lịch sử (*Nho lâm ngoại sử*) thì Tào Tuyết Cần đúng là lấy đề tài và cảm ứng sáng tác từ thực tế sinh động của hiện thực cuộc sống lúc bấy giờ. Không giống với các tác giả khác luôn xác định mốc điểm thời gian lịch sử của tác phẩm để tránh né “búa rìu” phong kiến hoặc để tăng độ tin cậy của người đọc mà Tào Tuyết Cần đã phê phán trong tác phẩm của mình, Tào Tuyết Cần mượn lời *Không Không đạo nhân* khi sợ câu chuyện không rõ thời đại nào, đã viết: “*Nếu bảo không có thời đại tra cứu, thì sư phụ cứ việc mượn niên hiệu đời Hán, đời Đường mà viết vào, có khó gì đâu*”. Tào Tuyết Cần đã không theo nếp mòn đó mà cố ý làm nhòe đi thời gian lịch sử cụ thể của tác phẩm và để hiện thực lên tiếng. Đó là điểm mới của Tào Tuyết Cần so với truyền thống. Không phải ngẫu nhiên nhiều người đã coi *Hồng lâu mộng* là tác phẩm tự truyện. Chính cái thực, rất thực của *Hồng lâu mộng* trong tương quan với cuộc đời nhiều bất trắc của Tào Tuyết Cần đã gợi những liên tưởng không phải không có cơ sở đó. Chính Tào Tuyết Cần trong tác phẩm của mình cũng tự thuật: “*Tôi nghĩ trước kia được ơn trời, nhờ tổ tiên, mặc đẹp, ăn ngon mà phụ công nuôi dạy của cha mẹ, trái lời răn bảo của thầy bạn đến nỗi ngày nay một nghề không thành, nửa đời long đong, nên muốn đem những chuyện đó chép thành một bộ sách bày tỏ với mọi người*” (4). Quan niệm “ghi chép lại những sự việc và tình cảm tôi đã trải qua” của Tào Tuyết Cần là định hướng cơ bản góp phần làm nên thành công đặc sắc của *Hồng lâu mộng*.

Có chút gần gũi giữa *Hồng lâu mộng* và *Thủy hử* về nguồn gốc phản ánh có tính hoang đường của nhân vật, nhưng theo chúng tôi, cái khác ở *Hồng lâu mộng* là tác giả đã sử dụng yếu tố huyền thoại này trong hệ thống những giấc mơ của tác phẩm như là một biện pháp nghệ thuật có ý thức. Tào Tuyết Cần đã cho *Viên đá* nói với *Không Không đạo nhân* cũng cho thấy điều đó: “*trong đó những cảnh hợp tan, vui buồn, thịnh suy và những cảnh ngộ thay đổi từ đầu chí cuối đều theo sát sự thực, không thêm bớt tô vẽ gì cả, không vì chiều lòng người đọc mà xuyên tạc sự thực*” (HLM, hồi một).

Về phương diện thể tài và kết cấu, so với các tiểu thuyết cổ điển khác, *Hồng lâu mộng* cũng có những đóng góp mới. *Hồng lâu mộng* khác với những tác phẩm trước đó thường có bộ khung lịch sử hoành tráng, nhân vật thường mang dáng dấp phi thường (*Tam quốc*, *Thủy hử*, *Tây du*) hoặc đầy vẻ thấp bé trào lộng (*Nho lâm ngoại sử*). Do đề tài mang tính lịch sử - xã hội quy định, *Hồng lâu mộng* trước hết là câu chuyện của một giòng họ, một gia đình diễn ra trong vòng 8 năm. Nghiêng về khía cạnh thế sự, đời tư là một đóng góp lớn của *Hồng lâu mộng* trong quá trình tiếp cận hiện thực của tiểu thuyết Trung Quốc. Đáng chú ý là tác giả đã chọn một gia đình thế gia vọng tộc tiêu biểu cho tầng lớp quý tộc và đi sâu vào những diễn biến phức tạp có đủ "bi, hoan, ly, hợp" để thông qua quá trình thịnh suy của một đại gia đình quý tộc bộc lộ thái độ chán ghét cùng cực đối với cuộc sống dưới chế độ phong kiến và đặc biệt là chỉ ra được số phận lịch sử tất yếu phải sụp đổ của chế độ phong kiến.

Qua tính nhất quán của ý nghĩa toát lên từ hình tượng của tác phẩm, có thể nói *Hồng lâu mộng* là bức tranh thu nhỏ của xã hội phong kiến trên bước đường suy tàn. Ý nghĩa nhân văn của tác phẩm cũng toát lên từ đó và đặc biệt có chiều sâu khi được đặt trên nền tảng của một bi kịch tình yêu xúc động lòng người. Về kết cấu, ở cấp độ vĩ mô, cũng dễ thấy nếu như ở nhiều tiểu thuyết khác thường là sự tập hợp, xâu chuỗi của nhiều truyện ngắn (*Nho lâm ngoại sử*, *Thủy hử*...) hoặc có quy mô lớn nhưng thường dài dòng, phụ thuộc vào độ dài của thời gian sự kiện thì *Hồng lâu mộng* có kết cấu khá nhất quán, vừa quy mô vừa chặt chẽ. Câu chuyện diễn ra phức tạp luôn được gắn với chuyện tình Giả - Lâm và xuyên suốt toàn tác phẩm là "cái nhìn" của *Không Không đạo nhân* và *Chân Sĩ Ẩn*, tạo nên cái mạch ngầm liên kết toàn tác phẩm. Kết cuộc suy tàn, tan rã của tác phẩm cũng là biểu hiện đặc sắc của yếu tố phi truyền thống, tôn trọng hiện thực của tác giả Tào Tuyết Cần.

Một trong những phương diện đặc sắc khác của *Hồng lâu mộng* được nhiều nhà nghiên cứu đề cập đến là nghệ thuật xây dựng nhân vật. Lương Duy Thứ nhận xét nhân vật trong *Hồng lâu mộng* "đồng đúc, mỗi người một vẻ, các nhân vật điển hình có khả năng bước ra khỏi trang sách đi vào cuộc đời" (5). Các tác giả Trung Quốc trong *lịch sử văn học Trung Quốc* viết: "Thành tựu to lớn của bộ *Hồng lâu mộng* trước hết thể hiện ở tài xây dựng nhân vật và xây dựng rất nhiều nhân vật cùng một lúc. Trong đó có nhiều nhân vật đều do tác giả dựa vào đời sống mà sáng tạo lần đầu tiên trong lịch sử văn học Trung Quốc. Những nhân vật sống động, có máu thịt, có cá tính rõ nét" (6). Nguyễn Huy Khánh trong *Khảo luận tiểu thuyết Trung Hoa* cho rằng "với *Hồng lâu mộng* Tào Tuyết Cần đã mở ra một kỷ nguyên mới trong nghệ thuật tả người" (7) v.v...

Có được những thành công như vậy, Tào Tuyết Cần đã vận dụng khá thành công thủ pháp nghệ thuật truyền thống Trung Quốc trong việc chú ý vận dụng hình thức tượng trưng để khắc họa nhân vật. Nhưng rõ nét hơn cả trong sự đóng góp mới

của ông, là ông đã chú ý đến tính chất phức tạp, đa dạng, không thuần nhất của nhân vật và làm nổi bật tính cách nhân vật bằng cách kết hợp vừa miêu tả ngoại hình, vừa miêu tả tâm lý một cách chi tiết, sinh động, đặc biệt là tác giả *Hồng lâu mộng* đã rất “chú ý vận dụng những đoạn miêu tả tâm lý ngắn gọn để khai thác bộ mặt tinh thần và hoạt động nội tâm của nhân vật” (8) Ngôn ngữ của từng nhân vật cũng phù hợp với tính cách nhân vật, tác giả chú trọng đến khẩu ngữ trên cơ sở văn ngôn truyền thống nên có được lối hành văn trong sáng, lưu loát. Về phương diện này *Hồng lâu mộng* đã có những đóng góp lớn so với truyền thống. Cũng cần nói thêm, cuối đời Minh, tiểu thuyết *Kim Bình Mai* cũng đã hướng miêu tả cuộc sống thường ngày nhưng việc miêu tả này còn nặng tính chất tự nhiên chủ nghĩa, chưa có được sự nhất quán trong tư tưởng thẩm mỹ và tái hiện đời sống thông tục.

Từ khi mới ra đời, *Hồng lâu mộng* đã gây chấn động dư luận đương thời với những phản ứng trái ngược nhau, nhưng dần dần càng về sau dư luận trong và ngoài Trung Quốc đều nhất trí đánh giá *Hồng lâu mộng* là một trong những thành tựu nghệ thuật vĩ đại của Trung Quốc và của cả thế giới. Ở Việt Nam, về phương diện tiếp nhận, quả là có tình hình khó khăn đối với *Hồng lâu mộng* và *Nho lâm ngoại sử* như Phan Ngọc đã phân tích, chủ yếu “vì người Việt Nam ít quan tâm tới những chi tiết sinh hoạt xa lạ với họ, chẳng hạn sinh hoạt của gia đình họ Giả và của các nhà Nho” (9). Trước năm 1945, ở nước ta cũng đã có Á Nam Trần Tuấn Khải dịch *Hồng lâu mộng* (1936) và năm 1937 trên *Đông Dương tạp chí* (Nguyễn Giang làm chủ nhiệm, khác với *Đông Dương tạp chí* (1913 - 1919) do Nguyễn Văn Vĩnh làm chủ bút), Trúc Đĩnh đã giới thiệu *Hồng Lâu Mộng* là một trong bốn pho tiểu thuyết Tàu hay nhất, ba bộ còn lại là *Tam quốc chí*, *Thủy hử* và *Tây du ký*. Ông viết: “Trái mấy trăm năm, không có người con trai con gái nào mà không đọc pho *Hồng lâu mộng*, không ngâm ngợi những từ chương, thơ phú gấm thêu ngọc rũa của *Hồng lâu mộng* vì đó là pho “ái tình tiểu thuyết” có một không hai của văn chương Trung Quốc” (10). Về sau, *Hồng lâu mộng* có phổ biến hơn ở Việt Nam nhưng vẫn chủ yếu ở lớp trí thức hơn là trong “giới bình dân”.

Khó thể nêu hết những thành tựu cũng như ảnh hưởng của một bộ tiểu thuyết vĩ đại như *Hồng lâu mộng*. Trong bài viết này, chúng tôi chỉ mong phác thảo đôi nét cơ bản về *Hồng lâu mộng* trong tiến trình lịch sử của tiểu thuyết cổ điển Trung Quốc để từ đó dễ thấy rõ hơn những thành tựu to lớn của tác phẩm này.

Chú thích:

- (1) *Hồng lâu mộng* gồm 120 hồi do hai tác giả viết. Tào Tuyết Cần viết 80 hồi đầu và dự thảo 40 hồi sau. Cao Ngạc viết tiếp 40 hồi sau, không xa lắm về phong cách thể hiện dù có phần trái với dự thảo của Tào Tuyết Cần về nội dung và tư tưởng.
- (2) Lương Duy Thứ, *Bài giảng văn học Trung Quốc*, Tủ sách Đại học Tổng hợp TP.HCM, 1995, tr.268.
- (3) Chuyển dẫn theo Lương Duy Thứ, SDD, tr.265.
- (4) Tào Tuyết Cần, Cao Ngạc *Hồng lâu mộng*, Vũ Bội Hoàng và Trần Quảng dịch, NXB Văn hóa Hà Nội, 1965, tr.20.
- (5) Lương Duy Thứ, SDD, tr.268.
- (6) Tập thể tác giả và dịch giả, *Lịch sử văn học Trung Quốc*, tập III, Sở nghiên cứu văn học thuộc Viện KHXH Trung Quốc, NXB Giáo dục, 1995, tr.672.
- (7) Nguyễn Huy Khánh, *Khảo luận tiểu thuyết Trung Hoa*, Nhà sách Khai Trí, 1959, SG, tr.241.
- (8) Trần Xuân Đê, *Tiểu thuyết cổ điển Trung Quốc*, Nxb Giáo dục, HN, tr.171.
- (9) Phan Ngọc, *Ảnh hưởng của tiểu thuyết Trung Quốc ở Việt Nam*, Tíc Nghiên cứu Trung Quốc số 3 (7) - 1996, tr.58.
- (10) Trúc Đình, *Bốn pho tiểu thuyết Tàu hay nhất*, Đông Dương tạp chí số 2/1937, tr.16.

Tóm tắt

***Hồng Lâu Mộng* trong lịch sử tiểu thuyết**

Hồng Lâu Mộng có vị trí đặc biệt trong lịch sử tiểu thuyết Trung Quốc. Tác phẩm khai thác đề tài trực tiếp trong hiện thực cuộc sống, phá vỡ lối kết cấu đơn tuyến của tiểu thuyết truyền thống, đạt được nhiều thành công trong nghệ thuật xây dựng nhân vật và phản ánh hiện thực xã hội.

SUMMARY

Hong Lau Mong in the history of Chinese novels

In the process of Chinese novels, the novel Hong Lau Mong (the dream in Red Pavillion palace) has had an important position. The author Tao Tuyet Can created a Chinese feudal society by using the medium of a story about a great noble family and criticized very deeply the society of injustice, of bad practices and of corrupt customs. The work also pointed out the indispensable collapse of this society.